

BİR ZAMANLAR AMERİKA

Neyi Yanlış Yaptık - Nasıl Düzeltebiliriz

Thomas Friedman & Michael Mandelbaum

YENİ ÖNSÖZ

AMERİKA'DA DEVRE ARASI

2012 yılında oynanan bir Super Bowl maçının devre arasında, hayranı olduğumuz aktör Clint Eastwood, dev bir ekranda görüldü ve maçla ilgili şu sözleri söyledi:

Şimdi devre arasındayız, Oyuncularımız ikinci yarıda maçı kazanacak taktikleri konuşuyorlar. Amerika da devre arasında. Ülke olarak geriliyoruz. Maçın ilk yarısını kötü oynadık. Ancak durumu düzeltmek için gerekli tüm kaynak ve becerilere sahibiz. Daha önce başarmıştık. Yine başarabiliriz. Ancak bunun için zor olsa da birbirimize kenetlenmeliyiz.

Bu sözlerle kitabımızın ana temasını adeta özetlemiş oldu. Kitabımızda, Amerika'nın ikinci devrede uygulaması gereken taktikleri tartışmak istiyoruz. Bu kitabın ilk basımı 2011 yılında piyasaya çıkmıştı. O günden bu yana, zenginliğimizi geçmişte olduğu gibi gelecekte de nesilden nesile aktarabilme becerilerini yeniden kazanma yolunda olsun, dünyadaki istikrarı koruyucu ülke olma rolümüzü bir kez daha üstlenebilme yolunda olsun, tek bir olumlu adım atılmadı. Ülkenin eskiyen alt yapısını ve iletişim sistemlerini yenilemek, bu yöntemle istihdamı artırmak, bütçe açıklarımızı kapatmak, eğitim yöntemlerimizi güncellemek gibi birçok temel sorunumuza el atabilmek için iki siyasi partinin yanı sıra finans, enerji ve eğitim dünyasının belli başlı unsurları arasında kapsamlı bir uzlaşma ve kenetlenme şart. Bu süreçte;

- Demokrat ve Cumhuriyetçilerin yetkilendirme, vergi reformu, ilave gelir kaynakları yaratılması konularında anlaşmaları gerekiyor. Temiz enerji ve buna bağlı çevre sorunlarıyla ilgili olarak, çevrecilerle petrol ve doğal gaz sektörleri arasında da bir anlayış birliği oluşması lâzım.
- Nesilleri uzlaştırmamız, 32 milyon sigortasız Amerikalıyı sağlık güvencesine alacak inandırıcı ama kaynaklarımızı kurutmayan, gençlerimizin geleceğine, huzurevlerinden daha fazla para ayıracağımız bir düzen konusunda anlaşmamız gerekiyor.
- İstihdamı artırmak için daha fazla kişiyi nasıl işveren haline getirebileceğimizi konuşmamız lâzım.

Cumhuriyetçilerle Demokratlar, Amerika'nın geleneksel beş unsurlu başarı formülüne yeniden yatırım yapma konusunda uzlaşamazlarsa, üretim gücü olarak varlığımızı sürdürmemizin yolu yoktur. O unsurlar şunlardır:

- Daha fazla Amerikalı için lise sonrası eğitim (özellikle mesleki beceriler, beşeri ilimler veya fen ve matematik dallarında).
- Altyapının iyileştirilmesi.
- Daha fazla sayıda yetenekli ve enerjik göçmenin ülkeye kabul edilmesi.

- Tedbirsizliği körükmeden risk almayı teşvik edecek düzenlemelerin yapılması.
- Ar-Ge faaliyetleri için daha fazla bütçe ayrılması.

Ne yazık ki siyasi sistemimizin aşırı kutuplaşması buna imkân vermiyor. Yetmezmiş gibi bu olağanüstü partizanlık yanlış meseleler üzerinde kutuplaşmamıza, dikkat ve enerjimizin dağılmasına yol açıyor.

Oysa odaklanmamız gereken konu şudur: Çevreyi mahvetmeden ve küresel liderlik rolümüzü sürdürerek yeterli büyümeyi nasıl kaydeder, yeni iş imkânları nasıl yaratır, çocuklarımıza daha iyi bir yaşam standardını nasıl sunarız?

Ulusal borcumuz, bir yılda yaptığımız üretim değerinin toplamından fazla bir rakama ulaşmış vaziyette (15,7 Trilyon Dolar). Vergi mükellefi başına düşen borcumuz 138 bin dolar. Her yıl 1,5 Trilyon dolar bütçe açığı veriyoruz. Böyle bir ortamda Cumhuriyetçiler, bugünküyle en ufak bir benzerlik göstermeyen eski günlere dönmeyi, Demokratlar ise değişim ihtiyacını kabul etmekle birlikte, ülkenin kaldıracabileceğinden çok daha fazla devlet katkısı getirmeyi savunuyor. Bu kitapta, merkezi ve bağımsız bir adayın ortaya çıkarak, ülkemizi çıkmazlara sürükleyen bu iki düşünceye meydan okuması konusundaki umudumuzu dile getiriyoruz.

2011 baskımızın raflarda yerini almasından bu yana Amerika'nın geleceğini kurtarma derdimizin yanına birçok dert daha eklendi. İstikrarlı ve canlı bir Amerika'ya olan ihtiyaç daha da arttı. Dünyanın en hızlı ekonomik büyümesinin yaşandığı Uzakdoğu'da, Çin'in komşularıyla ilişkisinin bozulması, nükleer güce sahip saldırgan bir Kuzey Kore gerçeği, Ortadoğu'daki karışıklıklar, en büyük ekonomik topluluk olan AB ülkelerinde yaşanan finansal sorunlar bu meselelerin bazıları.

Amerika, günümüzde şekillenen yeni dünyanın yaratılışında sahnedeydi ama artık o kadar güçlü değil. Ortadoğu'da trilyon dolarlık savaşlar yaparken, ihtiyaç duyduğu savaş malzemelerini almak için Çin'den borçlanan, emeklilerin sosyal haklarından kesinti yapmak zorunda kalan bir ülkeden, geçmiş güzel günlerdeki gibi bir güç gösterisinde bulunması nasıl beklenebilir ki?

şimdi devre arasındayız ve iyi bir ikinci devre oynama şansımız var. Geçmişte bu tür badireleri atlatmış bir ulus olarak, bunu tekrar yapabileceğimize inanıyoruz.

Thomas Friedman

Michael Mandelbaum

Nisan 2012

1. KISIM

TEŞHİS

Bu, Amerika'ya dair olup Çin'de başlayan bir kitaptır. 2010 yılının Eylül ayında Dünya Ekonomik Forumunun yaz konferansına katılmak üzere Çin'in Tianjin şehrine gitmiştik. Beş sene öncesine kadar kirli havalı, toz toprak içindeki bu sevimsiz şehrin kısa süre içinde ultra modern ulaşım sistemleri, kusursuz otel ve kongre merkezleriyle nasıl bir değişime uğradığını görmek dudığımızı uçuklattı. Ülkemize döndüğümüzde, yaşadığımız şehirdeki metro istasyonunun yürüyen merdivenlerin 6 aydan bu yana hâlâ tamir edilmediğini görüp yetkililerden “her şeyin programlandığı gibi yürüdüğünü (!), inşaatın 10-12 hafta daha süreceğini” duyduğumuzda ise dehşete düştük. Tianjin'deki kongre merkezi sadece 8 ayda bitirilmişti, burada ise söz konusu süre içinde bir merdiven tamirata bile yapılamamıştı. En rahatsız edici olanı ise insanların bu durumu kanıksamış olmalarıydı. Artık herkes bir pes etmişlik duygusuyla Amerika'nın en güzel çağlarını geride bırakmış olduğundan, güzellikler yaşama sırasının ise Çin'e gelmiş olduğundan bahsediyordu.

Bu kabullenme hâlini reddediyoruz. Çünkü toplum olarak özgür ruhumuz, fikir ve yetenek çeşitliliğimiz, esnek ekonomimiz, sağlam hukuki alt yapımız ve inovasyon tutkumuzla, yaşadığımız zorlu dünyaya en uygun niteliklere sahibiz. Ama, ihtiyaç duyulan işgücünü gereği gibi eğitmeyişimizden, altyapımızı onarıp geliştirmememizden, araştırmalara finansman desteği sağlamayışımızdan, rakiplerimizin hayata geçirdiği akıllı yasa ve teşvikleri yürürlüğe sokamayışımızdan dolayı düş kırıklığı içinde olduğumuzu da belirtmeliyiz.

Ağır tempolu **gerilememizin dört ana nedeni var. İlki**, başta kendimizin ama özellikle **siyasi liderlerimizin Soğuk Savaştan sonra hangi dünyada yaşadığımızı ve başarılı olmak için nelerin yapılması gerektiğini sorgulamayı bırakmış olması**. Amerikan siyasetinde gözlemeye, odaklanmaya, karar verip eyleme geçmeye dair hemen hemen hiçbir hareket göremiyoruz. **İkincisi**, son yirmi yılda **en büyük problemimiz olan eğitim, bütçe açıkları, borçlar, iklim değişikliği ve enerji alanlarında başarısız olmamızdır. Üçüncüsü, büyük ülke olma formülümüze yatırım yapmayı bırakmış olmamızdır. Ve dördüncüsü ise, siyasetimizin tıkanmış olmasıdır**. Değerler sistemimizin erozyona uğramış olması nedeniyle problem çözme yeteneğimiz yitirilmiş durumdadır.

Özellikle son on yılda, terörizmle mücadele eder, düşük vergilerin keyfini çıkarır ve ucuz krediyle günümüzü gün ederken, zaman ve enerjimizi, daha da önemlisi, bir sonraki neslin parasını o kadar savrukça harcadık ki, artık elimizde ne zaman, ne de kaynak kaldı desek yeridir. Acelemiz bundandır. Hedefimiz, sadece bütçe açığı problemlerini halletmek olmamalı. Ekonomiyi düzenleyen kuralları baştan yazmalı ve sürdürülebilir bir biçimde büyük bir ülke olarak kalmayı hedeflemeliyiz.

Bunun yolu Çin'i taklit etmekten geçmiyor. Kendimiz gibi olmalıyız. Çin, başkalarının deneyimlerinden yararlanarak eğitimden, şehir plânlamasına kadar her alanda büyük

modernleşme hamleleri yaparak milyonlarca vatandaşını yoksulluktan kurtardı ama hâlâ büyük ve ölümcül olabilecek sorunlarla boğuşuyor. Özgürlükler sınırlı, yolsuzluk diz boyu, çevre kirliliği korkunç boyutlarda. Kişi başına milli geliri (4 bin dolar) ABD'nin onda biri seviyesinde. İcat edip tasarlamaktansa kopyalayıp birleştiren bir ülke olarak tanınıyorlar. İncamız odur ki, Çin, otoriter bir siyasi rejimden elde edebileceklerinin yüzde 90'ını elde etmiş ve yolun sonuna yaklaşmıştır. Bilgi ve hizmet ekonomisini geliştiremezse, kalkınmasını sürdüremez. Bunun yolu ise siyasetin ve bireylerin özgürleşmesinden geçiyor. Eğer dünya liderliğinde iddialı olmak istiyorlarsa, başta siyasi ve ekonomik özgürlükler ve hukukun üstünlüğü prensipleri olmak üzere başarımızın temel faktörlerini benimseyerek, esas onların bizi taklit etmeleri gerekiyor. Çinliler, rejimlerinden kaynaklanan potansiyellerini neredeyse sonuna kadar kullandılar ama biz, özgür ve demokratik sistemimizin bahsettiği potansiyel kazanımların ancak yarısını kullanabiliyoruz. Bu bakımdan Çin'in kendine çeki düzen verebilmesi için ipleri gevşetmesi, bizim ise aynı amaç için biraz daha sıkılaştırmaya gitmemiz gerekiyor.

xxx

İsterseniz bugünlere nasıl gelindiğini biraz tartışalım. ABD, Soğuk Savaşı, Batı Dünyasının istediği biçimde sonlandırdığında (1989: Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çöküşü, 1991: Sovyetler Birliği'nin dağılması), zaferin tadını çıkarmaktan ne tür zorluklarla karşılaşacağını fark edemedi. Oysa 2. Dünya Savaşı sona erdiğinde, sağduyu hâkim olmuş, Sovyetler ile iyi ilişkiler kurulabileceği yanılsamasına düşülmemiş, ihtiyatlı davranılarak küresel ölçekli jeopolitik rekabette geriye düşmemek için başta ekonomi ve teknoloji alanları olmak üzere yaratıcı bir toplumsal seferberlik içinde olunmuştur. Çekingen davranmanın bedelinin totaliter güçler karşısında bir yenilgi getireceği bilinci böyle oluşmuştu. Soğuk Savaş döneminde çeşitli aşırılık ve fiyaskolar yaşandı ise de (Vietnam ve Küba Domuzlar Körfezi çıkarması gibi) siyasetimizde “daimi ihtiyat” kuralı geçerliydi.

Derken Berlin Duvarı bir anda yıkılıverdi. Artık CNN'de eski komünist ülke halklarının Lenin heykellerini yıkmasını huzur içinde izleyebildik. Eskiden olduğu gibi eller tetikte, sürekli olarak bir seferberlik hâli içinde olmamız gerekmiyordu.

Küreselleşme süreci, komünizmin bitişiyle ivme kazandı. Artık 2 milyar insan bizler gibi yaşamak, McDonalds yemek, araba kullanmak ve alabildiğine tüketmek şeklindeki rüyalarını gerçekleştirebilirdi. Yâni, şu an yaşamakta olduğumuz dünyayı kendimiz yaratmıştık. “Yeni Amerikalılar” küresel rekabette bize yetişmek, hatta geçmek için çok çalıştılar. Biz ise zaman içerisinde rehavete kapıldık. Bizi motive eden, dış dünyaya odaklı bir ülke olmamızı sağlayarak ulusu birbirine kenetleyen bir rakibimizi kaybetmiştik. Sovyetler Birliğinin ABD uzmanı bir yetkilisi, Soğuk Savaş bittiğinde yaptığı bir konuşmada, “**Size korkunç bir şey yapacağız: Sizi bir düşmandan mahrum bırakacağız**” demişti. Dediği doğru çıktı. Gelişmeleri görmezden geliyorduk, kapıldığımız rehavet, bize hiçbir düşmanımızın veremeyeceği kadar büyük zararlar verdi.

Şimdi ana konumuza geldik. Soğuk Savaşın bitişi, Amerika'nın önüne dört büyük mesele çıkardı (Büyük Dörtlü):

- Küreselleşmeye nasıl ayak uydurulacak?
- Bilgi teknolojisi devrimine nasıl uyum sağlanacak?
- Devletin yerine getirmesi istenen talepler yüzünden ortaya çıkan bütçe açıkları ile nasıl başa çıkılacak?
- Enerji tüketiminin ve iklimsel tehditlerin arttığı bir dünyada nasıl çözümler üretilecek?

Japonya, Çin, Hindistan, Güney Kore, Singapur ve piyasa entegrasyonunu tamamlamış daha birçok ülkenin ABD için ne denli dışı rakipler olduğunu bir an için kenara koyalım ve tek başına Çin'in küreselleşmesiyle birlikte Amerika'daki istihdamı nasıl bir baskı altına aldığını düşünelim...

Bahsettiğimiz dört meselenin ortak noktası kolektif bir reaksiyonu gerektirmesidir. Bunların hepsi, tek bir kesimin çabasıyla altından kalkamayacağı kadar ciddi birer ulusal davadır. Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünyaya uyum sağlayabilmek için, biyolojideki adaptasyon sürecinde olduğu gibi onlarca, yüzlerce yıl harcayacak kadar vaktimiz yok. Bu uyumu birkaç yıl içinde sağlamamız gerekiyor.

Amerikan ekonomisinin büyüme performansı sayesinde maddi koşullarını iyileştirme arayışındaki çalışkan Amerikalılar, bu amaçlarını yaşam süreleri içinde gerçekleştirebilmişlerdi. Devamlılık arz eden büyüme, onların çocukları için de fırsatlar yarattı. Geleceğin, geçmişten daha iyi olacağına ilişkin inanç yerleşti. Buna Amerikan Rüyası diyoruz. Bu rüyanın devamı için yukarıdaki dört meselenin halli gerekiyor.

2006'da çıkan ve ABD'nin 21. Yüzyılda bir "Dünya Hükümeti" gibi oluşundan bahseden kitapta (The Case of Goliath) belirtildiği gibi, 2. Dünya Savaşı ve özellikle Soğuk Savaşın bitişinden itibaren ABD, dünya devletlerince benimsenen birçok hizmetin doğduğu yer oldu. Açıkça söylemeseler de dünya liderleri bu hizmetleri takdir ve teslim ediyorlar. Neredeyse tüm ulusların bir parçası olduğu milletlerarası kurum ve uygulamaların mimarı, polisi ve bankası olan ABD, Asya ve diğer bölgelerdeki büyümeyi destekleyen ihraç ürünlerinin pazarıdır. ABD deniz kuvvetleri, ticaret yollarını koruyor, Basra petrolünün dünyaya ulaşmasını sağlıyor, tüm imkânlarıyla nükleer silahların yayılmasını önlemeye çalışıyor. **Bu yükü sırtlayabilecek başka bir ülke yok. Zayıf bir Amerika demek daha kötü, yoksul ve tehlikeli bir dünya demektir.** Ne yazık ki, siyasi sistemimiz bu rolümüzü sürdürebilecek iradeyi göstermiyor, halkımız da liderlerimizden böyle bir talepte bulunmuyor.

ABD'nin uyum sağlaması gereken dünya, birçok yönden (bilim, teknoloji, ekonomi, hukuk) "Made in America" damgasını taşır. Ancak, bu damgayı elde tutmanın yolu, "Büyük Dörtlü" nün halli konusunda toplum olarak fedakarlıkta bulunmamızdan geçiyor.

Özveride bulunulması gereken zorluklar, kolektif aksiyon almayı zorlaştırır. Örneğin, daha fazla vergi ödeyip daha az sosyal desteğe razı olmazsak işin içinden çıkamayız. Fosil yakıtların fiyatını yükseltmezsek, alternatif enerji kaynaklarına yatırım yapamaz, iklim sorununu çözemeyiz. Daha az tüketip daha fazla tasarruf etmek zorundayız.

Söz konusu sorunların en fena yönlerinden bazılarını, kriz boyutuna gelmeden önce saptamak çok zor olabiliyor. Pearl Harbor ya da müthiş bir doğal felâketin olması bekleniyor ve şoke olan ulus ancak o zaman harekete geçiyor. Bu sorunların hiç fark edilmediğini söylemek haksızlık olur ama son birkaç yılda Amerika'nın dikkati, geçmiş 80 yılın en büyük krizinin ortaya çıkmasıyla birlikte dağıldı. 2007-2009 döneminde Amerikan hane halkının kaybı yaklaşık 10 trilyon dolar oldu. Doğru politikalarla bu meselelerin üstesinden gelebiliriz. Ama ön koşul, bu meselelerin varlığını kabul etmektir ki bu konuda çok ağır davrandığımız açıktır.

xxx

Yaklaşık 225 yıldır Amerikan siyasi ve ekonomik hayatının temelinde aynı anayasa var. Bunu hazırlayanlar, büyük tartışmalar sonucu ortaya çıkan metnin, ülkenin geleceğini teminat altına almakta yetersiz kalacağını biliyorlardı. Bu yüzden, kuruluşumuzdan beri sürekli güncellenen bir dizi uygulamaya sahibiz ve buna "Amerikan Formülü" diyoruz. Ne var ki son 20 yılda formül her yönden erozyona uğrarken buna seyirci kaldık. Formül özellikle de bugün tehlikede çünkü Amerika, devletin astronomik düzeylere çıkan açıklarını kapatabilmek için önümüzdeki yıllarda kamu harcamalarını kısmak zorunda kalacak. Bu da kendini kanıtlamış formülümüze daha az önem verilmesine yol açacak ve bundan zarar göreceğiz. Tarihimize bakarsak durumu daha iyi anlayabiliriz.

Amerika'nın başarı formülü beş bacadan oluşur:

- Daha fazla Amerikalıya devlet eliyle eğitim verilmesi.
- Alt yapının inşası ve sürekli olarak modernize edilmesi.
- Amerikan toplumuna bilim, sanat, spor, teknoloji ve sair alanlarda dinamizm getiren göçmenlere kapıların açık tutulması.
- Temel Ar Ge faaliyetlerine devletin destek olması.
- Özel ekonomik faaliyetlerin gerekli düzenlemelerle kontrol altında tutulması.

Şimdilerde, yukarıda değinilen beş bacağın hepsinde fahiş aksamalar meydana geliyor. Bu yüzden tarihimize bakmanızı ve söz konusu prensipler sayesinde liderliğe nasıl yükseldiğimizin örneklerini gözünüzün önüne getirmenizi öneriyoruz.

Ülke ekonomisinin, Warren Buffet, Bill Gates, Steve Jobs gibi risk karşısında cesur davranabilen girişimciler olmasaydı bugünkü konumuna gelemeyeceğini teslim ediyoruz ancak bunun bir kamu/özel sektör ortaklığı ile gerçekleşebildiğini, kamu bacağına olmaması halinde başarının mümkün olamayacağını da biliyoruz. Kaygıya kapıldığımız nokta işte burası.

Soğuk Savaş, tam da iki ana trendin, yani küreselleşme ve IT devriminin birleştiği dönemde sona erdi. Bu denem rehavete dalma değil tam aksine gaza basma dönemi idi. Yazık ki siyasetimiz adeta geri vitese takmış durumda. Kutuplaşma had safhada. Bir partinin ak dediğine diğeri kara diyor. Enerjimizi boşa harcıyor ve cesur adımlar atamamak yüzünden uluslararası rekabette geriliyoruz.

Bill Gates şunu soruyor: “Peki ama biz ilk başta liderliği nasıl elde etmiştik?”. Cevabını da kendisi veriyor: “ Çünkü biz başkalarından daha fazla sayıda insanı eğittik ve daha fazla parlak beyni ülkemize çektik. Daha iyi bir alt yapı inşa ettik. Şimdi tekrar kolları sıvayıp işimize yarayan kaynakları yenilemeliyiz”.

Şimdi yüz yüze geldiğimiz meseleler savaş ve Soğuk Savaş dönemlerinde sergilediğimiz türden bir seferberlik gerektiriyor. Şu aralar kimse hatırlamıyor olabilir ama 2. Dünya Savaşı sırasında devlet/bilim/özel sektör ve halk dayanışmasıyla atom bombasının geliştirildiğini unutmamak gerekir. Keza 1957 yılında Ruslar Sputnik uydusunu yörüngeye oturttuğunda, geri kalmak korkusuyla uzay bilimlerinde ne denli büyük hamleler yaptığımızı da...

Günü kurtaran güncellemelerle vaziyeti idare etme dönemi bitti. Geleceğe dönük düzenlemeleri ve yatırımları ertelemeye devam edersek, Amerikan Rüyasını yaşatmakta ihtiyaç duyulacak araçları bir sonraki nesilden esirgemiş oluruz.

2. KISIM

EĞİTİM MESELESİ

21. yüzyıla geçişte ortaya çıkan küreselleşme ve IT devrimi, bütün işleri, sektörleri ve hiyerarşik düzeni değiştiriyor. Bir gecede yeni pazarlar, yeni ekonomik ve siyasi gerçeklikler ortaya çıkıyor. İyi bir iş yerinde, kalıcı olarak çalışabilmek için gereken becerilerin düzeyi ile birlikte aynı işe talip olanların arasındaki rekabet de artıyor. Dünya sakinleri dijital ağlarla birbirine bağlanıyor, diktatörler güç kaybediyor, gerçek kişiler ve küçük gruplar daha güçlü hale geliyorlar. Sınırlar önemini yitiriyor, üretici şirketin ticaret sicil kaydının bulunduğu ülke ile üretimin fiilen yapıldığı ülke birbirinden çok farklı olabiliyor. Apple, daha çok yakın bir zamana kadar, ürünlerinin Amerika’da üretilmesiyle övünüyordu. Bugün aynı ürünlerin çok azı Amerika’da yapılıyor. Konuyla ilgili olarak Obama’nın bir toplantı sırasında sorduğu “Bu ürünleri üretme işini gene kendi ülkemizde yapamaz mıyız?” sorusuna Steve Jobs’un verdiği cevap düşündürücüdür; “Bu işler Amerika’ya geri gelmeyecek” demişti. Sonra konuyu açtı:

Mesele Amerika dışındaki iş gücünün daha ucuz olmasında ibaret değil. Yabancı işçilerin, esneklik, çalışkanlık ve sınai becerilerinin, Amerika'daki emsallerini fersah fersah geçtiğini gözlemliyoruz. “Made in America” etiketini koymak bir çok Apple ürünü için bir artı değil artık. Bir örnek: Çok popüler bir Apple ürününün ekranı, taklit korkusuyla son dakikada tasarlanmış ve üretim için Çin'deki fabrikaya (Foxconn) verilmişti. Değişiklikler, montaj hattının revizyondan geçirilmesini gerektiriyordu. Yeni ekranlar fabrikaya gece yarısı geldi. Ustabaşı, yatakhanelerde uyumakta olan 8000 işçiyi o saatte uyandırıp işbaşı yaptırdı. Fabrika 96 saat içinde montaj hattını tüm değişikliklere uyum sağlayacak hale getirdi ve günde 10.000 iPhone üretecek kapasiteye ulaştı. Günümüzün Amerika'sı böyle bir hız ve esneklikle baş edemez.

Düşük ücretli ve düşük yetenekteki işçilere alışmıştık ama düşük ücretli ve yüksek yetenekli işçiler, yeni ve bambaşka bir şey, buna uyum sağlamak zorundayız. Sıradan işler artık çalışana para kazandırmaz oldu. Tek çare ileri üretime geçmek. Bu da bir lise diplomasından fazlasını gerektiriyor.

Amerika'nın tarıma uygun çok geniş arazileri var. Başka ülkelerde olmadığı kadar çok liman şehrine sahip. Muazzam doğal kaynakların üzerinde oturuyor ama tüm bunlar şu dönemde GSYİH'mızı artırmaya yaramıyor.

Ülkemiz, 2. Dünya Savaşında sanayi altyapısı zarar görmeden çıkan tek büyük ekonomili ülke idi. Soğuk Savaş yıllarında, bu altyapının da yardımıyla yükselen yaşam standartlarımız tesadüfi bir başarının sonucu olmayıp gerçek inovasyon, gerçek eğitim, gerçek Ar Ge, gerçek sektörler, gerçek pazarlar ve gerçek büyüme temeline dayanıyordu. Küreselleşme ve IT devrimi, rakiplerin arayı kapatmasına yaradı. Bundan sonra yapacaklarımızla, kendi yarattığımız dünyanın mağruru da olabiliriz, mağduru da. Bu tamamen değişimlere vereceğimiz tepkilere bağlı.

xxx

Küreselleşme ve IT devriminin birbirinin içine geçerek birbirini beslemesi sayesinde, coğrafi ve siyasi sınırların önemini yitirmesi ve daha fazla kişi ve kuruluşun her alanda, çok az bir bedelle rekabet edip işbirliği yapabilme haline “Dünyanın Düzleşmesi” diyoruz. Dünyada 6 milyar cep telefonu bulunuyor ve dünya nüfusunun dörtte biri interneti kullanıyor. Artık Boeing şirketi için 777 yolcu uçağının yapımında, Moskovalı tasarımcılar, Çinli kanat üreticileri ve Wichita'lı elektronik parça imalatçıları ile çalışmak sıradanlaştı. Üstelik yakın geçmişte uygulamaya giren Bulut teknolojisi sayesinde tüm bu faaliyetler, birbirlerine bağlı sunucu çiftlikleri üzerinde çalışan bir dizi bilgisayar yazılımı ile destekleniyor ve her çeşit veri, bilgi ve yazılım Bulutta depolanabiliyor. Bulut kurumsal uygulamalara da açık ve bilgisayar temelli işlerin tamamı, bir başkasına ait donanım üzerinde güvenli bir biçimde dertsiz, tasasız yapılabiliyor. Başka bir ifade ile küçük bir ücret karşılığında, muazzam bir bilgisayar altyapısını ister saatlik, ister daha uzun süreli olarak kiralayabiliyor, bu işe yatırım yapmak zorunda kalmadan kaynaklarınızı başka işleriniz için kullanabiliyorsunuz. Böylece nerdeyse herkes, istediğinde Google'ın sahip olduğu

bilgi işlem gücüne sahip olabiliyor. Dünyamız artık hiper bağlantılı dümdüz bir gezegen. Bir şeyleri “yerel” tutmak artık imkânsız (Arap baharının bir anda yaygınlaşmasını hatırlayınız).

Değişim, siyasetten ticarete, eğitimden iş dünyasına birçok bakımdan herkesi olduğu kadar Amerikan halkını da etkileyecek. Herkes bu yeni araçları kendi avantajına kullanmanın yolunu öğrenmek zorunda, aksi halde silinecekler. Bu yargıya nasıl mı vardık? Örnek: Bir yakınımızın vefatı nedeniyle Galler’deydik. Mezar taşı ustasına, bu ücra yerde küreselleşmeden etkilenmeyen bir iş dalında çalışmasının sevindirici olması gerektiğini söyleyecek oldum. “Şaka ediyorsunuz herhalde” dedi. “İnternete girip taşı mı Hindistan’dan getirtmeseydim, kepenkleri çoktan kapatmıştım!” diye açıkladı. Artık küreselleşmeden etkilenmeyen hiçbir iş kolu kalmadığını rahatça söyleyebilirdik.

Tüm şirket idarecileri bu nedenle her gün dünyayı didik didik edip yetenekli insan kaynaklarına, avantajlı fiyatlara ulaşmaya, maliyetlerini aşağıya çekip kendilerine yeni pazarlar açmaya çalışıyorlar. “General Motors devam ettiği sürece Amerika da devam eder” denir. Bu artık geçerli değil. Hiper bağlantılı düz dünyada, tek bir kasabada 10 bin kişilik istidam yaratan fabrikalar devri hızla kapanıyor.

Küçük bir örnek daha: Pırıltılı bir fikir, akla hayale gelmedik yeni iş alanları yaratabiliyor. Hindistan çok büyük bir ülke ve banka şubeleri pek yaygın değil. Büyük şehirlerde çalışan insanlar, taşradaki ailelerine para göndermekte büyük gecikmeler ve zorluklarla karşılaşılıyorlar. Bunu tespit eden bir girişimci, ücra yerleşim birimlerindeki bakkalları devreye sokuyor. Bankalarla bağlantılı olarak cep telefonları üzerinden yapılan bir uygulama sayesinde bu bakkalların hepsi şimdi birer küçük banka şubesi! İşleme aracılık eden bakkallar ve uygulamanın telifine sahip girişimci, alınan küçük küçük komisyonlar yoluyla ihya olmuş vaziyetler. Büyük şehirden para beklemek sıkıntısı yaşayan aileler mutlu. Sistem açılışından 18 ay sonra 180 bin kullanıcıya ulaştı, günde 7 bini aşkın işlem yapıyor.

IBM’in Kurumsal Strateji Başkan Yardımcısı J. Cawley, yaşanan akıl almaz teknolojik gelişmelerin, gündelik hayatın bir parçası haline geldiğinde (ki büyük bir hızla geliyor) artık sıradanlaşacağını ve elde avantaj olarak sadece insan kalacağını öngörüyor. “Eğitim sisteminiz iyi mi? İşçilerinizi doğru dürüst eğitiyor musunuz? Elemanlarınız bu platforma yaratıcılıklarını, hayal güçlerini yansıtabiliyor mu? Hukuk sisteminiz ne kadar adil? Ulusal yönetişiminiz ne kadar başarılı? Mevzuat, patent ve vergi sistemleriniz ne kadar akıllı? Asıl farkı bunlar yaratacak, teknoloji ise zaten herkesin elinde olacak” diyor.

xxx

Şimdi Amerika’ya geri dönelim. Üzerinde yaşadığımız hiper bağlantılı düz dünyada, şirketler, daha az işçi ve parayla daha çok mal ve hizmet üretmeye mecbur kalıyor. Krize rağmen, Amerika’da üretkenliğin ve şirket kârlarının artması, buna paralel olarak işsizlik oranlarının yükselmesi işte bu nedenle ortaya çıkıyor. IT devrimi yüzünden ABD’de milyonlarca mavi yakalı imalât işi geri gelmemek üzere yok oldu. Bu işleri robotlar yapıyor artık. Ama bu modern araçları

çalıştıracak olanların, başta matematik alanı olmak üzere birçok alanda çok daha eğitimli olmaları gerekiyor. Şakayla karışık deniyor ki, yakın bir gelecekte modern bir tekstil fabrikasının sadece iki çalışanı olacak; bir adam ve bir köpek! Adamın işi köpeği beslemek, köpeğin işi de insanları makinelerden uzak tutmak olacak.

Kısa süre önce yaşanan konut ve kredi balonu sayesinde Amerikan ekonomisi, düşük vasıflı işçi istihdamındaki ürkütücü gerilemeyi gözleyebildi. Balonlar patladığında bu tip çalışanlar ne yazık ki kapı dışarı edildiler. Bugün işgücü piyasasında yeni ve yapısal bir sorun bulunmakta. Bu sorunla baş edebilmenin tek yolu ise daha fazla eğitim ve inovasyondan geçmektedir. Günümüzde işgücü piyasası üç bölümden oluşuyor:

- İlk bölümde rutin olmayan ve yüksek beceri isteyen işler var. Bu işler bir algoritma şeklinde ifade edilemediklerinden robotlar ve bilgisayarlar tarafından yapılamıyor. Kritik düşünce, ve mantık yürütme, soyut analitik beceriler, hayal gücü, muhakeme, yaratıcılık ve genellikle de matematiğe hakim olmayı gerektiriyor (Mühendisler, bilgisayar programcıları, tasarımcılar, finansçılar, borsacılar, üst düzey yöneticiler, sanatçılar, doktorlar, yemek şefleri, gazeteciler, vs). Bu tür insanlar, küreselleşme ve IT devriminden zarar gören değil, yarar sağlayan kesimdedir.
- İkinci kategoride, rutin nitelikte ve orta düzeyde beceri gerektiren işler yer alıyor. Banka ve sair iş yerlerindeki hesap kitap işleri, rutin satış araştırmaları gibi. Bu hizmetler de dijitalleştirilmeye ya da internet aracılığı ile emeğin daha ucuz olduğu işyeri dışındaki yerlerden alınmaya başlandı (Artık röntgen filmleri, sağlık tahlil ve tarama sonuçları dijitalleştirilip, fiber optik kablolarla Hindistan'a aktarılıyor ve oradaki görece daha düşük radyologlar ve uzmanlar tarafından analiz edilip Amerika'daki doktorlara rapor edilebiliyor). Bu kategorideki istihdam sürekli gerilemekte.
- Üçüncü grupta, rutin olmayan, düşük beceri gerektiren veya manuel olarak yapılması gereken işler yer alıyor. Kuaförlerin, garson, şoför, masör, hizmetçi, polis, itfaiyeci ve benzerlerinin işleri robot veya makinalar tarafından yapılamaz. Bu işleri Çin veya Hindistan'daki birine de yaptıramazsınız çünkü yerinde yapılması gerekir. Bu tip işler hep var olacak ama sayısı ve kazancı, yerel arz-talep durumuna göre şekillenecek.

Gelelim bu işleri yapacak olanların niteliklerine:

- Yaratıcılar: Rutin olmayan bir işi, asla rutinliğe sapsmadan yapanlar; en iyi avukatlar, doktor, sanatçı, bilim insanı, sporcular ve benzerleri bu kategoride.
- Rutin Yaratıcılar: Rutin olmayan işleri rutin bir şekilde yapanlardır. Yukarıda sayılan işleri vasat bir biçimde yaparlar.
- Yaratıcı Sunucular: Bunlar rutin olmayan ama fazla da bir beceri gerektirmeyen işleri, heyecan ve coşkuyla yaparlar. Bu kişi, özel bir gününüzü kutlamakta olduğunuzu bir biçimde öğrenmiş bir garson ise, güzel bir yemeğin sonunda sunduğu kahvenin yanına bir gonca gül ile minik bir çikolata parçası koyar mesela...

- Rutin Sunucular: Rutin bir işi rutin bir biçimde yapıp ekstra hiçbir şey sunmazlar.

Kapının dışına ilk konacakların kimler olacağını siz tahmin edin...

Neredeyse kimsenin işinin garanti olmadığı bu çetin dünyada bir yerlere gelebilmek, ancak iyi bir eğitmeden güç alan yaratıcılıkla mümkün olabilecek. İşte bu yüzden eğitim sistemimizin de acilen bu amaç doğrultusunda yenilenmesi gerekiyor.

xxx

İşverenin aradığı eleman tipi şöyle tarif ediliyor: Kritik düşünme becerisine sahip, rutin olmayan karmaşık işlerin altından kalkabilecek, ofislerindeki veya dünyanın başka yerlerindeki ekiplerle işbirliği içinde çalışabilecek insanlar. Bu insanlar açık görüşlü olmalı, sürekli olarak öğrenme arzusu göstermeli ve statükoya meydan okuyabilmeli. Otomasyona bağlanmamış basit işlerin artık kalmadığı bir dünyada, her iki üç yılda bir yüzlerce iş kolu hurdaya atılıyor. Asıl mesele, işinizin hurdaya çıkmasından sonra, bir sonraki işe geçebilme donanımına sahip olup olmadığımız. Çünkü değil iseniz, o işi bir başkası yapacak!

Teknoloji bazlı bir işletmenin sahibi, servis elemanlarının büyük bir bölümünün Hindistan'da olduğunu ama teknoloji platformunun ABD'deki sunucular üzerinde çalıştığını, dolayısıyla en iyi uzmanların da şimdilik burada olduğunu belirtiyor ama uyarıyor: Bütün fabrikaları Amerika'da tutamayacağımız çok açık. Özellikle ileri imalât sektöründeki fabrikaların ülke dışına kaçması, geleceğin istihdamını olumsuz etkiler. İleri imalât sektörü ve onun arkasındaki mühendislik gücü iyiden iyiye Hindistan ve Çin'e kaçarsa, yeni Google veya Facebook'ların da oralardan çıkması kaçınılmaz olur.

xxx

Küreselleşme ve IT devrimiyle hiper bağlantılı dümdüz bir gezegene dönüşen dünyanın değişen şartlarına uyum sağlayıcı bir eğitim tarzı Amerikan silahlı kuvvetleri (Yeşil Yakalılar) için de bir gereklilik. Kara kuvvetlerinin eğitiminden sorumlu Orgeneral Dempsey, tek bir merkezden yönetilmeyen, dağınık hücreler halinde hareket eden, şebeke yapısına sahip kartelleşmiş tehditler karşısında bölgesel düzeyde yürütülen yeni savaş türünde askerlerin başarılı olabilmesi için kendilerine yarı özerk biçimde hareket etme yetki ve sorumluluğu verildiğini söylüyor. Ne var ki bu sorumluluğu verirken onların eğitim şeklinin değiştirilmediğine dikkat çekiyor. Teknolojinin de, düşmanın o teknolojiyi kullanma biçiminin de sürekli olarak değiştiğini hatırlatarak "Elektronik zımbırtılar yardımıyla sağda solda patlatılan bombalarla uğraşmayı elbette sürdüreceğiz ama esas amacımız, silahlı kuvvetlerimizde, geleceğe uyum sağlayabilecek, bize daha elverişli şartlar sunan bir geleceği yaratabilecek, inovasyonu kalıcı biçimde başarabilen liderler yetiştirmek olmalı. Bununla beraber klasik bir değere; "Güven"e de dikkat çekiyor: "Mesleğimiz açısından en büyük değer güvendir. Yeni katılan askerlerle ilgili olarak tek bir şey yapabilecek olsaydık, silah arkadaşlarına, emir-komuta zincirine ve uluslarına güven duymayı aşıladık. Çünkü

yaratıcılığın önkoşulu da güvendir. Söylediklerinizin dikkate alınmayacağını düşündüğünüzde asla yaratıcı olamazsınız.”

xxx

Bir sektör temsilcisinin mavi yakalı Amerikalılar için yaptığı bir öneriyi de dile getirelim. DuPont firması 208 yıldır birçok şeyi “iyi” yaptığı için hâlâ ayakta. O kadar çok şey üretiyor ki, internet sitelerine girip, “Ürün ve Hizmetler” sekmesine tıkladığınızda önünüze direkt alfabe geliyor. J, Q, ve X harfleri hariç hangi harfe basarsanız basın, DuPont tarafından üretilen bir ürünle karşılaşılıyorsunuz. Firmanın çalıştırdığı mavi yakalı işçi sayısına bakarsanız, bu tip bir işletme için gerekli eleman tarifini Dupont’un CEO’luğunu yapan Ellen Kullman’dan almak uygun olur sanırız. Kullman, çalışanlarından ne beklediğini tek kelimeyle özetledi: “Mevcudiyet”, sonra açtı; “Mekanik işler öldü, onları makinalar yapıyor. Bize aklımı kullanan, iletişim kurup işbirliği yapabilen insanlar lâzım. ‘Kaçta gelip, kaçta gideceğim’ demeyecekler. Sadece kalabalık yapmayı kendilerinden bir şeyler katmalı ve mevcudiyetlerini göstermeliler.”

DuPont ucuz işgücüyle faaliyetlerini yürüten bir şirket değil. Her yıl fabrika ve ekipmanlarına büyük yatırım yapıyor ve bu makinaları 7/24 çalıştırmak zorunda. Her makine grubunun şirkete ne kazandırdığı, aksadığında ne kaybettiği devamlı olarak ölçülüyor. Dolayısıyla, çalışanlarının eğitilmiş olması çok önemli. Lise diploması artık yetmiyor. Eleman alınırken öncelikle 2 kriter bakılıyor: Devlete ait bir yüksekokulun ya da meslek okulunun diploması, başka şirketlerde veya silahlı kuvvetlerde deneyim kazanmış olması. Adaylar bu 2 kriterden en az birine sahip olmalı. Bölgelerindeki yüksekokullarla işbirliği yaparak ihtiyaç duyulan eğitimlerin verilmesine destek oluyorlar.

xxx

Freelancer.com sitesi, dünyanın herhangi bir yerinde, bir ürün veya hizmet arayanla, bunları temin edebilenleri buluşturan bir platform. Web sitesi tasarımı, ödev yazımı gibi klâsik işlerin çok ötesine varan bir kapsam söz konusu. Site sahibi kuruluşun gelir kaynağı, işi alan ve verenden tahsil ettiği komisyonlar. Burası resmen yeniçağın “Eleman Aranıyor” forumu. An itibarıyla (2010) 2,8 milyon ilân yayında. Bu forumdan edinilen izlenimler gösteriyor ki, sistemin alt kademesinde yer alan elemanların önemi giderek artıyor.

“İnovasyon sadece yukardan aşağıya doğru değil. Bunlar kof çıkabiliyor. Aşağıdan yukarıya inovasyon daha karmaşık ama daha zekice. Bu nedenle inovasyonun merkezi, yavaş yavaş aşağıya kayıyor.” Bu saptama eğitimden yeşil enerjiye ve ulusal güvenliğe kadar birçok alanda inovasyon hizmeti sunan SRI International’ın CEO’su C. Carlson tarafından yapıldığından onun adıyla anılıyor: Carlson Yasası.

İşçileri inovasyonun bir parçası haline getirmek istiyorsak Amerika’nın yüksek seviye üretim faaliyetlerini ülke içinde tutmak yaşamsal önemde. İnovasyon, tuvalette otururken akla geliveren bir fikirden ibaret değil. Oradan da fikirler çıkabiliyor ama çoğu ve daha önemlileri

üretim hattında bizzat çalışanların deneyimlerinden, ihtiyaçlardan çıkıyor. İcatların anası ihtiyaçlardır. Hiper bağlantılı bir dünyada bir şey yapılabilirse, o şey mutlaka yapılır. Soru şu olmalıdır: Bunu ben mi yapacağım, rakipler mi? iPhone gibi çığır açan bir ürün, anında rakibini yaratır (Android). Hıza yetişemeyen rekabetten düşer.

Artık büyükbabaların çalıştığı işgücü piyasası yok. Yapılan işin niteliğinden bağımsız olarak emeğini arz edenlerin “Yaratıcı” veya “Yaratıcı Sunucu” kategorilerine girmeleri gerekiyor. Bunun için de eğitim kuruluşları, verilen işi iyi yapan bireyler değil, ona bir şeyler katan bireyler yetiştirmeliler. Çünkü “iyi” bile yetmez oldu, “vasat” ise çoktan mazide kaldı.

xxx

Geçmişte olduğu gibi bugün de başarı, Amerika’nın ekonomik gücüne bağlı ama ulusal güvenliğimiz geçmişte hiç olmadığı kadar eğitim sistemimizin kalitesiyle ilgili. Küreselleşme ve IT devrimi, Amerikan okullarındaki matematik, fen, okuma ve yaratıcılık seviyesinin yükseltilmesini, ekonomik kalkınmanın aslî koşulu olarak işin odağına yerleştirdi. Yetenek, yeni petrolümüzdür ve petrolde olduğu gibi yetenekte de talep, arzın çok üzerindedir. Ne yazık ki, hâlâ eğitimi ulusal kalkınma ve güvenliğe yönelik bir yatırım olarak görmüyor ve bu gerçeğe uyum sağlayamıyoruz. Halk da bunun farkında değil, durumun düzeltilmesi anlamında siyasetçilere baskı yapmıyor. Oysa Singapur eğitim meselesini, ülkenin ekonomik plânlamasında bir numaralı stratejik madde olarak başa koymuş vaziyette. 25-34 yaş grubunda olup bir yükseköğrenim kurumunu bitirmiş olanların nüfusa oranı itibariyle ABD 1990 yılında dünya birincisi iken, bugün onuncu sırada ve gittikçe geriliyor.

Ülkemizin bir başka sıkıntısı da siyahî Amerikalılar, İspanyol asıllılar ve diğer azınlık gruplarına mensup öğrencilerin beyazlarla arasındaki uçurum. Yanı sıra, beyazların standart okuma-yazma ve matematik sınavlarında aldıkları ortalama notlar arasındaki büyük farklar. McKinsey tarafından 2009 yılında yayınlanan, “Eğitimin Ekonomiye Yansımaları” adlı raporda durum şöyle özetleniyor: Amerikalı öğrenciler, saat ücreti 40-50 dolar olan işler için değil, 12 dolar olan işler için hazırlanmışlarından habersizler!

Eğitilenler kadar eğitmenlerin de durumu vahim. İyi bir eğitimden geçmemişler, heyecanları yok ve üstelik sistem de onları iyi birer öğretmen olma yolunda ateşleyemiyor.

Zirveye giden yolları çeşitlendirmemiz şart. Bu ülkede açılan iş olanaklarının büyük bölümü dört yıllık üniversite diplomasından ziyade çok kaliteli bir mesleki eğitim almış olmayı gerektiriyor. Eğitim kalitesi ve seviyesini yükseltmek için en doğru politikaların neler olduğunu işin uzmanlarına bırakalım ama lise ve sonrası eğitimde ve işgücü piyasasında başarılı olacak daha fazla öğrencinin nasıl yetiştirilebileceği konusundaki gereklilikleri burada belirtelim:

- Daha iyi öğretmen ve okul yöneticileri.
- Çocukların başarılı olmasını onlardan isteyen ve bu konuda çaba sarf eden veliler.
- Eğitim standartlarını yukarıya çekmeye adanmış politikacılar.

- Çocukları o okullara gitmese bile semtlerindeki okullara yatırım yapmaya hazır komşular (Civarda iyi okullar bulunması, evlerinin değerini de artırır üstelik. Gayri menkul pazarlaması yapan Amerikan şirketlerinin, Amerika'ya göç etme düşüncesindeki Hintli aileleri hedef alarak, Hint gazetelerine ilân verdiklerini ve ilâna konu olan evin yakınlarında iyi okullar bulunduğu hususunu öne çıkardıklarını not etmeden geçmeyelim).
- Buldukları çevredeki okullarda eğitim standartlarını yükseltmeye azmetmiş şirket yöneticileri ve tabii;
- Okula, cepten mesaj atmak için değil, bir şeyler öğrenmek maksadıyla gelen öğrenciler.

Günümüzün bir gerçeği olarak ortaya çıkan acımasız uluslararası rekabet ve yarış ortamında, Amerikalı gençlerin eğitimi amacıyla onlara fazla yüklenmenin stres yaratacağını düşünenlerdenseniz, size şu kadarını söyleyelim; stres dediğiniz şey, üniversiteyi bitirip de ilk girdiğiniz ve size sunulan tek işte çalışırken, Çinli patronunuzun ağır aksanlı konuşmasını anlayamadığınızda yaşadığınız duygudur.

xxx

Bir işe başvurduğunuzda işvereninizin, sizi değerlendirirken kendine şu soruları soracağından şüphemiz olmasın: Bu kişi her gün, her saat, işine Hindistan'daki bir işçiden, bir robottan veya bir bilgisayardan daha fazla değer katabilir mi? Kendi işini yapmakla yetinmeyip işini yeni baştan icat ederek, şirketimin yeni şartlara uyum sağlamasına yardımcı olabilir mi? Bu yolla küresel pazarlara daha fazla açılmamda katkıda bulunabilir mi? Bunları soracak çünkü, bu dünyada vasatlık diye bir şey kalmadı, işinize kattığımız ekstra her şey, ne olursa olsun (yeni bir ürün icadı, eski bir işi baştan tasarlamak, rutin işlere ince ayar çekip mükemmelleştirmek) sizi “yaratıcı” veya “yaratıcı sunucu” yapar. Böylece işinizin taşeron kullanımı, otomasyon veya dijital yöntemlerle elinizden alınma tehlikesinden kurtulursunuz.

Herkesin ekstrası farklı olabilir, olmalıdır da. Bazıları şirket sahibi olarak refaha ulaşmak ister ama düşündüğü ölçekteki bir iş için yeterli sermayesi yoktur. Parlak bir fikir, ekstra hayal gücü ve yaratıcılıkla, hiper bağlantılı bu dünyada hayaller düşünüldüğünden de yakın olabilir. Tayvan'daki bir şirkete tasarım yaptırabilir, Çinli Alibaba'ya başvurup hesabınıza gelen fabrikadan, süre bazında kapasite satın alabilir (fasoncu), pazarlamanızı Amazon'un bulut teknolojisi üzerinden gerçekleştirebilir, defterlerinizi Craigslist'ten bulacağınız bir muhasebeciye tutturabilirsiniz. Logonuzu da Freelancer.com üzerinden tespit edeceğiniz birine yaptırdınız mı artık bir fabrikatörsünüz!

Uzun yıllardır Amerikan ekonomisinde üretkenliği artırmak hedefiyle, mavi ve beyaz yakalı işleri koruma hedefi arasında büyük bir mücadele yaşıyor. Kaybedilen işleri telafi etmenin yolu, yeni işler yaratmak veya eski işlere artı değer katmaktan geçer. Çinlilerin büyümek maksadıyla, halkına zengin ülkelerde yapılan işleri öğretmesi bugün için yetiyor. Oysa bizim büyümemiz için,

iyi bir eğitim sağlayarak insanlarımıza henüz icat edilmemiş işleri öğretmemiz gerekiyor. Gelişemezsek küçülür, ilerleyemezsek gerileriz. İyi eğitim bunun için yaşamsal önem taşır. İyi eğitim, saygın bir düşünür tarafından şöyle tarif edilmiş: Eleştirel düşünce, etkili sözlü ve yazılı iletişim ve işbirliğini öğreten eğitim, iyi bir eğitimidir. Gençlerin, beyinlerini kullanmalarını sağlayacak bir yol bulup bunu kişisel ilgi alanlarına giren şeyleri keşfetmelerini sağlayacak yolla birleştirmek ise mükemmel bir eğitim kombinasyonudur.

“Etrafımda hoşuma gitmeyen şeyleri görünce aklıma gelen ilk düşünce onları nasıl düzeltebileceğim oluyor. Başkalarından daha yetenekli değilim ama cesaretim var ve girişimde bulunabiliyorum.” Bunları söyleyen Bill Gross. Bu adam bir “startup” üreticisi. Yaratım sürecini öğretmenin en önemli aşamasının, insanlara başarısızlık korkularını yenmelerini becertebilmek olduğunu savunuyor. Peki ama bunu ona kim öğretti? Başarısızlık! Son yirmi yılda yüzden fazla startup kurmuş. Kırkı batmış, onların her birinden bir şeyler öğrenmiş ve altmış şirketin başarısını da buna borçluymuş.

Ülkede, öğrencilere “ekstrasını ve yaratıcılığını” işin içine katmayı öğreten okulların ender de olsa varlığını görmek cesaret verici. Bunlardan biri San Francisco yakınlarındaki 43 yıllık özel bir kuruluş olan Nueva School. Her çeşit alet ve makinayla donatılmış atölyeleri var, yaratıcılığı geliştirmeyi hedefliyorlar. Öğrenciler, öğretmenlerine güven duymayı ve bu özgüvenle risk almayı öğreniyorlar. Müdürün ifadesiyle de en önemlisi; “Tamam, peki ama...” demesini öğreniyorlar.

xxx

Şirketinin sunduğu hizmet ve yazılımlarla, en az 100 bin işi öldürmekle övünen bir yöneticinin pazarlama mantığı çok net: Daha az çalışanla, daha istikrarlı üretim. Kendisine sürdürülebilir işin ne olduğu sorulduğunda, “Sürdürülebilir iş, öldüremeyeceğim iştir” diyor. Yaratıcı insanları öldüremeyeceğini, bunları devre dışı bırakacak hiçbir üretkenlik çözümü veya dış kaynak kullanımını stratejisine sahip olmadığını belirtiyor.

3. KISIM

MATEMATİK VE FİZİĞE KARŞI AÇILAN SAVAŞ

ABD’nin derdi, küreselleşme ve IT devrimini küçümseyip eğitim sistemini gerektiği şekilde geliştirememekten ibaret olsaydı bile gelecek zor olurdu. Ama bu çok önemli sorunumuzla kafa kafaya giden iki büyük meselemiz daha var. Biri bütçe açıkları, diğeri ise enerji ve iklim arasındaki ilişki.

Devletin gelir hanesindeki her kuruşu, geleneksel refah formülümüzü geliştirip ilerletmek amacıyla dikkatli bir biçimde kullanmamız gerekirken tam tersini yapıp alabildiğine borçlandık. 2000-2010 yılları arasındaki borçlanma Amerikan tarihinde görülmemiştir.

Kendi ellerimizle düzleştirdiğimiz dünya bize sadece 2 milyar rakip yaratmakla kalmadı, Amerikalı gibi yaşamak arzusuyla yanıp tutuşan 2 milyar yeni tüketiciyi de beraberinde getirdi. Bu da enerji talebini arttırdı ve iklim düzeni etkilenmeye başladı. Ucuz, temiz ve yenilenebilir enerji ihtiyacı ortaya çıktı. Çin bu gelişmeleri iyi gördü ve nükleer enerjiyle, rüzgâr ve güneş enerjisi yatırımlarını iyice arttırdı. Amerika ürkek kaldı ve bu konuda yeterli yatırımları ve yenilemeleri yapmadı. Üstelik böyle bir meselenin varlığını dahi inkâr eden yetkili ve etkili kesimlerle karşılaştı. ABD, 21. Yüzyılın ilk on yılında, kendi yarattığı bu fantastik dünyayı beslemek için özümsemesi gerekli olan matematik ve fizik gerçekliklere savaş açmış durumda. Aslında bu besleme işini yabancılar yapıyor; Çin bize borç vermekteki istekliliği ile S. Arabistan da verdiği petrol ve petro-dolarla... Tabiat ana da belli bir tolerans gösteriyor ve fazla üzerimize gelmiyor ama artık yolun sonuna gelindi.

Eğer kudretimizi muhafaza ederek, dünyanın bizden beklediği istikrar unsuru, örnek ülke rolün e devam edeceksek, bunu sürdürülebilir ekonomik büyümeyle sağlayacağız. Harcamalarımızı kısip gelirlerimizi (vergi) yükseltmeli ve kaynaklarımızla başarı formülümüze yatırım yapmalıyız. Aksi matematiğin inkârı olur.

Tabiat ananın bizi ağır biçimde cezalandırmasını istemiyorsak, enerji verimliliğimizi ciddi biçimde arttırmalı, temiz enerji araştırmalarına daha fazla bütçe ayırıp karbon atıkları konusunda caydırıcı vergiler koymalıyız. Bunun aksi de fiziğin inkârı olur.

xxx

ABD'nin borcu 2001'de 5,6 trilyon dolardı. 2011'de 14 trilyon dolara ulaştı. Bu rakam ülkenin o tarihteki GSYİH'sına eşit . Şimdi ise geçmiş durumda (% 119). Böyle bir oran 2. Dünya Savaşının bitiminde bile görülmedi. 1946-1964 bebek patlaması kuşağının 78 milyon mensubu yakında emekli olacak. Bu da 2010-2020 döneminde sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarında yüzde seksenlere varan bir artışa neden olacak. 2008'deki ekonomik kriz sırasında, hayati öneme haiz bu mesele için para lâzım olduğunda borç almayı anlıyoruz. Banka, şirket ve hane halkının ciddi biçimde bozulan bilançolarını dengelemek için kamu kaynaklarını kullanmak sevimsiz de olsa doğru bir karardı, bunun için borç almayı da anlıyoruz. Bir ülkenin, uzun vadeli üretim kapasitesini geliştirmek için borç almasına da bir itirazımız yok. Çünkü borç artsa da, artan gelir sayesinde geri ödenebilir. Ama Amerika sadece bu tür işler ve savaş için borç almıyor, tüketim için de alıyor. Oyuncak, iPod, araba alımı, altına girdiğimiz borç yükünün hafifletilmesi anlamında gelecekte bize hiçbir fayda sağlamayacak.

Ülkenin kreditorleri, Amerika'nın borçlarını geri ödeme kabiliyetinden şüphe etmeye başlar, bunu sürdürmekten sorumlu olan siyasilerin işlerini düzgün yapmamaları nedeniyle onlara olan

güvenlerini yitirirlerse, kısır döngüye gireriz. Paramız değer kaybeder, enflasyon yükselir, faizler artar, para birimi daha da değer yitirir, enflasyon ve faizler daha da yükselir.

Siyasi çekişmeler ve çıkar gruplarının, ana politikaları etkilemesi başta olmak üzere, bu duruma düşmemizin birçok nedeni var ama durumdan çıkılması için bir stratejimiz yok! Uzun vadeli büyüme adına bütçeyi dengeleme konusunda Clinton döneminde olumlu işler yapılmıştı. Bütçe açıkları kapatıldığı gibi fazla dahi vermeye başlamıştı. 2012'ye borçsuz bir ülke olarak gireceği tahminleri dahi yapıyordu.

Bu gidişat sürdürülebilir değil. Kreditörlerin borç verip vermeyecekleri sorgulanıyor. Para akışı kesildiğinde parti bitecek ve bu çok anî biçimde olacak. Böyle bir durumda birbirinden kötü üç seçenikle karşı karşıya kalacağız:

1. Faiz oranlarını sert biçimde yükseltip sıcak para girişini sağlamak (Sonuç: Ekonominin küçülmesi)
2. Açığı kapatmak için para basmak (Sonuç: Enflasyon)
3. Harcamaları kısip vergileri arttırmak (Sonuç: Yatırımcı ve halk için memnuniyetsizlik)

Üçüncü seçenek en doğru olanı olmakla birlikte üç seçeneğin bir arada kullanılması en kuvvetli senaryodur. Ama bunun Amerikalıya ıstırap yaşatacağı açıktır. (Bu arada umarız ki Çin Tayvan'ı işgal etmez. Çünkü imzaladığımız bir anlaşmaya göre bu olursa, Tayvan'ı savunmak zorunda kalacağız. Çin'le savaşabilmek için, Çin'den borç almayı nasıl sürdürebileceğimizi ise henüz bilmiyoruz...).

Malî disiplinin sağlanmasına yönelik bir şeyler yapılmasının artık kaçınılmaz hâle geldiği içinde bulunduğumuz bu süreçte, Partiler arasında hararetli pazarlıklar yapılacaktır. Bizim dört ilkesel önerimiz olacak:

1. Ciddiyet: Son 30 yıldır yaşananlar topyekûn ciddiyetsizliğin eseridir. Problemin büyüklüğünü ciddiye almayan, acil ve zecrî tedbirler alınmasını öngörmeyen palyatif öneriler ciddiye alınmamalıdır.
2. Amacın Saptanması: Mesele sadece bütçe açıklarının azaltılması meselesi değildir. Refahın da sağlanması gerekir. Ülkenin ekonomik geleceğini güvence altına almak için, eğitim, altyapı, Ar Ge gibi bazı alanlara daha az değil, bilâkis daha fazla para harcamak durumundayız.
3. Kesintilerin Herkesi Kapsayacak Şekilde Yapılması: Örneğin; sosyal güvenlik ve sağlık sigortası gibi programlarda verilen hakların kısılması kaçınılmazdır. “Yaşlı büyük annenin hastane hayatının son iki yılı mı (sağlık sigortası birikimlerinin %30'u buna gidiyor), devlet okullarında okuyacak çocuklarımızın ilk 18 yılı mı?” biçiminde yansıyacak tatsız tercihler yapmak zorunda kalacağız. Tıbbi müdahaleler, kişinin ömrünü uzatacaksa yapılmalı, yoksa yapılmamalıdır. İleri ve pahalı teknolojiler kullanılarak yapılan müdahalelerin çoğu işe yaramıyor. Bireyler bu işlemleri kendi paralarıyla yaptırıcaksa sorun yok ama vergi mükellefinin parasından bahsediyorsak

kaynaklarımızın sınırlı olduğunu bilmemiz gerekir. Önlenebilir hastalıklara (diyabet, obezite gibi) muazzam paralar harcanıyor, bunu kısmalıyız.

Dış politika ve savunma maliyetlerini düşürmenin yollarını bulmalıyız. Farklı coğrafyalarda ulus inşa etmek gibi nafîle çabalar için harcadığımız paraları, kendi ulusumuzu geliştirip ileriye taşımak için kullanmalıyız.

4. Malî Disiplin: Bunun kestirme bir yolu bulunmuyor. Vergiler yükseltilmeli, gelirler arttırılmalı ama adaletli biçimde.

xxx

1979 yılının Mart ayında Pennsylvania'daki Three Mile Island nükleer santralinde tarihimizin en ciddi nükleer kazası yaşandı. Bundan sonra getirilen ağır yasal sorumluluklar yeni nükleer santral yapımını çok pahalılaştırdı (1 gigavat için 10 milyar dolar ve 6-8 yıl zaman). Son nükleer santral izni 1977 yılında verildi, inşası 1996'da tamamlandı. ABD, elektriğinin % 20'sini nükleerden sağlıyor ama özellikle Fukuşima felâketinden sonra Amerika'da nükleer santral yapmak siyaseten zor, belki de imkânsız hâle geldi. Artan enerji ihtiyacı fosil yakıtlara bağımlılığımızı arttırdı.

1979 enerji ve çevre için başka nedenlerden ötürü de önemli bir yıldır. Şah devrildi. Ayetullah Humeyni ve yandaşları Tahran'da yönetimi ele geçirdi. Aynı yıl S Arabistan'ın Mekke şehrindeki Kâbe radikal Sünni teröristlerce basıldı. Kendilerine göre gerekçeleri, S. Arabistan kraliyet ailesinin İslâm'ı gerektiği şekilde uygulamıyor oluşu, Hristiyanların, askerî ve sınai danışmanlık gerekçeleriyle kutsal topraklara girmelerine izin vermesi gibi hususlardı. Büyük can kayıplarının ardından (Fransız komandolarının yardımıyla) eylem sona erdirilip Kâbe geri alındıktan sonra, hükümlerini tehlikede görerek panikleyen Suudi yöneticiler, bu tip olayların bir daha tekrarlanmaması için kendi kökten dinci vatandaşlarıyla içeriği kabaca şu olan bir anlaşmaya vardı: "Biz yönetimde kalmaya devam edelim, size de sosyal normları belirleme yetkisi verelim (giyim/kuşam, yaşam tarzı, eğitim v.s). Hatta, Sünni Selefi / Vahabi Müslümanlığı ülke dışına yaymanız için önünüze bolca kaynak serelim."

Bu tablo, Şii İran ile Sünni Suudiler arasında Müslüman dünyanın liderliği konusunda rekabet başlattı, tabir yerindeyse İslâm'ın frenleri patladı, radikalizm yükselişe geçti. Yetmezmiş gibi, aynı yıl Sovyetler Birliği Afganistan'ı işgal etti. Arap ve Müslüman mücahitler Ruslarla savaşmaya koştu. Cihadın finansmanını ABD'nin talimatıyla S. Arabistan sağlıyordu. Pakistan ve Afganistan, daha radikal bir İslâm'a kaydı. Usama bin Laden gibileri bu ortamlarda öne çıktı, 11 Eylül'e çıkan yolların taşları böyle döşendi. Uzun sözün kısası, 1979 öncesinde petrol bağımlılığımız sevimsiz bir durumdu ama 1979'dan sonra bu bağımlılık, jeopolitik anlamda ölümcül bir tehlike arz etmeye başladı. Radikal İslâm ile savaşın iki tarafını da finanse ediyorduk. Topladığımız vergiler, bu alanda mücadele eden kendi silahlı kuvvetlerimize, petrol için ödediğimiz dolarlar da dolaylı olarak düşmanlarımız ve onların cihatçı ideolojilerine gidiyordu.

Aynı dönemlerde, Thatcher ve Reagan Pazar dostu ekonomik politikaları hayata geçirdi. Berlin Duvarının yıkılışından sonra küreselleşmenin tüm dünyaya yayılmasının temelini atan, bu politikalarıdır. 1979 yılı “Küresel Isınma” kavramının ilk defa gündeme getirildiği yıl idi.

Enerji ve iklim meselelerinin doğuşunda 1979 yılının önemini açıklamak için yukarıdaki olayları hatırlatmayı yararlı gördük. Ne yazık ki, bu meseleler karşısında duyarsız kalıyoruz, hatta bazılarımız bunları varlığını, kanıtların düzmece olduğunu iddia ederek inkâr ediyor. Ne zaman tükeneceğini tam olarak bilmeden, doğacak onca korkutucu malî, çevresel ve jeopolitik sonuçlara hiç kafaya takmadan, fosil kaynakları sonsuza kadar kullanabileceğimizi sanmak, sadece fizik ve matematik yasaları değil, ekonomik ve jeopolitik yasaları da inkâr etmektir. Ama ediliyor. Güçlü lobiciler, basında konuya ilişkin şüphe ve kafa karıştırıcı haberler, ABD’de iklim değişikliğiyle ilgili yasaların hayata geçirilme sürecini sekteye uğrattıyor. Bilim insanlarının kapsamlı tartışmaları bazı belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olsa da artık iklim değişikliği realitesi genel anlamda kabul görüyor. Sorun, olumsuzlukların ne zaman, nasıl ve hangi ölçekte olacağı noktasında.

Eğer olumsuzlukların korkusuyla adım adım temiz enerji sistemine dayalı bir ekonomi inşa etme işine gireriz ama iklim değişikliği beklediğimiz kadar hasar verici olmazsa bunun sonucu ne olur? Geçiş sürecinde enerji fiyatları yüksek olur ama bu arada temiz enerji sağlayan, yüksek verimli teknolojiler seri şekilde üretilmeye başlanır ve enerji verimliliği, maliyetinin iki katı tasarruf sağlar. Petrole olan bağımlılığımız azaldıkça petro diktatörlerin önünde eğilmek zorunda kalmaz, ellerindeki tek gelir kaynağının değerini düşürürüz. ABD’nin ulusal güvenliğine zarar vermeden askerî giderlerin azaltılmasının en iyi yolu da ülkenin ve dünyanın petrole bağımlılığının azaltılmasıdır. Amerika’yı daha güçlü, zengin, yenilikçi, güvenli ve saygın bir ülke kılmanın en sağlıklı yolu sağlam bir enerji stratejisi benimseyip hayata geçirmektir. Açıkçası karbona maliyet bindirmeli ve benzindeki vergiyi yükseltmeliyiz. Siyasetçiler, başta kömür, petrol ve elektrik şirketlerinin rüşvet/bağış önerilerini ellerinin tersiyle itecek dik duruşu sergileyebilmeli ve bu konuda bir uzlaşmaya varmalı. Enerji ve iklim kısır döngüsü içinde yaşamaktan kurtulmak zorundayız.

4. KISIM

POLİTİK BAŞARISIZLIK

Dönüyoruz gene işin başına, yani kitapçığımızın başlarında değindiğimiz beş bacaklı başarı formülümüze ve bunun uygulanmasındaki zaafılara. Devletimiz 2000’lerin başlarında ekonomiye doping yapılırken istihdam anlamında en çok büyüyen sektörler inşaat, gayri menkul, iç güvenlik, finansal hizmetler, sağlık ve kamu oldu. Düşük faiz oranları ve bütçenin açık vermesine yol açacak derecede yüksek kamu harcamaları bu tablonun müsebbipleri idiler. Yeni değer yaratma kapasitesine sahip sektörlerdeki büyüme ise çok güdük kaldı. Oysa küreselleşme ve IT devrimi, bizi formülün gereklerini yerine getirmeye zorluyordu. Krizin kucağına

düştüğümüzde, Ortadoğu'da iki savaş birden yürütüyor, yetmezmiş gibi bu ortamda vergileri arttırmak yerine onları daha da düşüren ilk Amerikan nesli oluyorduk. Borca dayalı bir büyüme sürdürülemezdi.

Eğitim konusunda, nüfus içerisinde en yüksek üniversite mezununa sahip olma anlamında başı çekerken bugün, Güney Kore'nin de aralarında bulunduğu sekiz ülkenin gerisine düşmüş vaziyetteyiz. Mayıs 2011'de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre Detroit şehri sakinlerin % 47'si (200 bin kişi) okuma yazma bilmiyor. İşin tuhafı, bu yetişkinlerin 100 bini, lise veya dengi okul diplomasına sahip! İş olanakları yaratsanız bile bunlarla nasıl iş yapacaksınız ki?

Alt yapıımız dökülüyor. Karayolları, hava limanları, köprüler gibi tesislerimizin onarım maliyetleri de (tabi eğer onarılacak durumları kaldı ise) gecikildikçe artıyor.

Eskiden bilim ve mühendislikteki açıklarımızı beyin göçü yoluyla kapatırdık. Enerjik, büyük hayalleri olan, demokratik bir sistem ve serbest piyasa temelinde başarıya odaklı parlak beyinleri artık cezbedemiyor, yasal göçmenlik politikalarını hayata geçiremiyoruz. Oysa geçmiş başarılarımızın temelinde bu var (Silikon Vadisindeki teknoloji şirketlerin %52'sini ithal beyinler kurdu). Eğitim sistemimizi düzeltip bu beyinleri kendimiz yetiştirmeyeceksek, onları cezbedecek ortamı yaratmaya mecburuz.

Ülkeler, önceliklerin göz ardı edildiği, kaynakların isabetli bir şekilde dağıtılmadığı yanlış siyasi kararlar yüzünden gerilerler. 2000-2010 döneminde yaşanan budur. Küreselleşme ve bilginin ekonomik önemi yükselir, dünyada buna bağlı Ar Ge yatırımları birinci öncelik konumuna gelirken bizim bu alandaki harcamalarımız azalıyor. 2009'da Amerika'da tüketicilerin patates cipsine harcadığı para, devletin enerji alanındaki Ar Ge çalışmalarına ayırdığı paradan daha fazlaydı (7,1 milyar dolara karşılık, 5,1 milyar dolar).

Ülkenin geleneksel kalkınma formülünün asli unsurlarından biri, iş dünyasının doğru bir şekilde yasal denetime tabi tutulmasıdır. Yasalar ne inovasyon, girişimcilik ve ekonomik büyümeyi boğacak katılıkta, ne de serbest piyasanın teşne olduğu aşırılıkları önleyemeyecek kadar hafif olmalıdır. 2000-2010 döneminde her nasılsa iki uca doğru kaymayı iyi becerdik (!) Bu dönemde özellikle finans ve enerji sektöründe bu yüzden çok sıkıntılar yaşandı. 2008 yılında meydana gelen ekonomik çöküş, finansal sistemdeki ciddi serbestleşmenin sonucudur. Bu denetimsizliğin ardında ise şüphesiz, Demokrat ve Cumhuriyetçi politikacılardan birinin ak dediğine, diğerin kara demesi yatıyor. Bu dönem gelir adaletsizliğinin zirve yaptığı dönemdir. ABD toplumunun en tepedeki % 1'lik kesimi, toplam servetin % 40'ını kontrol etmeye bu dönemde başladı.

2000'lerin ilk on yılında dikkatlerimiz, 11 Eylül saldırılarının da etkisiyle El Kaide, Irak, Pakistan, Afganistan üzerinde yoğunlaştı. Kaynaklarımızı, Asya'daki rakiplerimizin yaptığı gibi, küreselleşme sürecinin gereklerine harcaacağımız yerde, Mezopotamya'da, Hindikuş'ta ülke kurmaya harcadık. **Kitle imha silahları ile uğraşımız, kitle imha insanları yaratmaya yol açtı.** Üstelik bu uğraşı için harcanan milyarları da dışardan borç alarak karşıladık.

1950'lerde Eisenhower'in Beyaz Saray'da olduğu dönemde, müreffeh bir gelecekte yaşamak için başarı formülümüzü güncellememizi sağlayan bir güç, bir çatışma vardı elimizde: Soğuk Savaş. 21. Yüzyılın ilk on yılında, George W. Bush döneminde Saddam ve radikal İslâm ile bir başka çatışma içindeydik ama gerekenleri yapmaktan kendimizi alıkoyduk. Bahsettiğimiz ilk dönemde fedakârlık yapıp çocuklarımız için geleceğe yatırım yaptık. İkincisinde ise geleceğimizi heba pahasına keyif yaptık, har vurup harman savurduk.

xxx

Seçim sistemi, seçim kampanyalarının tanzim ve finansman yöntemleri (lobiciler) adaletli temsili ve politikacıları yozlaşmaktan uzak tutmayı beceremiyor. Siyasetçiler arasındaki kutuplaşma had safhada. Neredeyse süper market raflarında Cumhuriyetçiler için ayrı, Demokratlar için ayrı dış macunları göreceğiz. Bu kutuplaşma, temel meseleler karşısında atılması gereken adımları önlüyor. Oysa kamuoyu araştırmaları, halkın bu kadar kutuplaşmadığına, ortalarda bir yerde olduğuna işaret ediyor.

Amerika'da güç, anayasal olarak, yürütme ve yargıyla, Temsilciler Meclisi ve Senato arasında dağılmış durumdadır. Bu nedenle siyasi partiler, kapsamlı bir icraat yapabilmek için uzun süre çok güçlü kalmaya mecburdurlar. Mevcut iki partinin güçleri aşağı yukarı birbirlerine denk olduğundan yakın bir gelecekte böyle güçlü ve uzun süre kalıcı bir iktidar beklenmiyor. Solun da, sağın da en iyi yönlerinden oluşan melez bir çözüm gerekiyor bize.

Medyanın da üzerine düşeni yaptığı söylenemez. Haberler adeta eğlence ve spor gibi sunularak kitleleri cezbetmeye yönelmiş. En sıradan haberler bile “flaş”mış gibi manipüle ediliyor. Medyamız çatışmadan besleniyor ve yangının üzerine adeta benzinle gidiyor.

Politikacıların zamanını en çok ne işgal ediyor diye sorarsanız cevap şu olacak: Kendileri ve partileri için bağış (ki rüşvetle arasında çok ince bir çizgi vardır) toplamak ve yazılı / görsel basın ile sosyal medya üzerinden polemik yapmak. Enerji ve mesailerini, esas meselelerimiz (eğitim, vergi, sağlık, enerji, bütçe, altyapı...) üzerine yoğunlaştırmaktan aciz haldeler. Uzlaşma kültürü mü? Unutunuz...

xxx

Değerlerin erozyona uğradığı içinde bulunduğumuz aşamaya bir gecede gelmedik. 2008 yılının tokadı sayesinde bizi biz yapan temel değerlerden ne kadar uzaklaştığımızı anlamış olduk. Büyük bunalımlar görmemiş, büyük fedakârlıklar yapma mecburiyeti yaşamamış, kısa vadeli düşünmeyi teşvik eden teknolojiler ve elektronik pazarıyla sersemlemiş, hayatını koşuşturma içinde yaşamaya alışmış olan neslimiz, çok az finansal ihtiyat, çok fazla partizanlık sergilemiştir. Ülkenin ihtiyaç duyduğu yekvücut bir millet olmaya yönelik çabalara katkıda bulunamayacak kadar kısa süreli bir tarih bilincimiz var. “Uzun vadeli olma, yapabiliyorsan hemen yap” anlayışı, kestirme yollara sapış, kolay çözümlere yönelik, kurumlarımıza ve liderlerimize olan güvensizlik, ulusal ülkü birliğinin zayıflığı bu neslin en büyük eksileridir. Durumsal değerler bizi

“iflas edemeyecek kadar büyük” stratejisinin takipçisi olmaya (Bkz. Lehman Brothers) yöneliyor. Siyaset sistemi de sürdürülebilir düşünce ve sonuç üretme yeteneğini yitiriyor.

5. KISIM

AMERİKAYI YENİDEN KEŞFETMEK

Siyasi liderler, ülkede henüz kaybolmamış olduğuna inandığımız enerjiyi ulusal bir amaca kanalize edememesine rağmen iyimserliğimizi yitirmiş değiliz. Bu iyimserliğin nedenlerinden biri, her ne kadar bir dolu sıkıntımız olsa da, dünyada bizden açık bir toplum ve ekonomi olmayışı. Bir başka neden de, bunalımda olduğumuzu, gerilediğimizi, dünyada sevilmediğimizi bilmeyen sayıca büyük bir kitleye sahip oluşumuzdur. Bu kitle içindeki başarıya azmi bulunan herkes, kalkıp kapıdan çıkarak Amerikan Rüyasının peşine düşebilir. Amerika'nın felsefesi hâlâ “Bana bir engel göster, sana bir fırsat sunayım” dır. Pes etmeyecek kadar aptal olan (bu tanımı takdir ve övgü anlamında kullanıyoruz) bu insanlar, Amerika'nın itme gücü, yani roketidir. Yazık ki ikinci roketimiz olan Amerikan siyasi sisteminde çatlak var. Kokpitteki pilotlar bizi başarılı bir geleceğe taşıyacak bir uçuş plâni üzerinde uzlaşmalıdır.

xxx

Pentagondakiler “Uygulamaya geçirilmemiş bir vizyon, halüsinasyondur” derler. Bizim aklımızdaki vizyon basit olmakla birlikte mütevazı değildir. Cape Canaveral Uzay Üssü ne ise, Amerika'nın da dünya için fırlatma rampası olmasını istiyoruz. Dünyadaki tüm parlak beyinlerin buraya gelerek kendi büyük projelerini burada hayata geçirmesini arzuluyoruz. Temel araştırmalara ve eğitime cömertçe destek vermeyi, yatırım ve üretim dostu vergi yasalarımızı, enerji politikamızı, hukukun üstünlüğü ilkelerimizi geliştirip güncellemeyi düşünüyoruz. Hiç kimsenin çıkıp da “İnovasyona daha açık, girişimciye daha dost bir ülke olduğundan Amerika'dan çıkıp Singapur'a gidiyorum” demesini istemiyoruz. Düsturumuz şu olmalı: Amerika'da hayal edildi, Amerika'da tasarlandı ve Amerika'da üretildi (en azından kısmen).

Bu hedefi gerçekleştirme yolunda işler öncelikle bilim ve mühendislik eğitimi almış insanlara gidecek. Bunların ardından bilgisayar programcıları ve muazzam bir bilgi hacmiyle uğraşılması gereken Büyük Veri sistemlerini yönetebilecek istatistikçiler ve matematikçiler geliyor. Bu bağlamda şakacıktan da olsa bir öneride bulunalım, bakarsınız ciddiye alan çıkar: Gelin hukuk ve işletme fakültelerinin yıllık eğitim ücretlerine 15 bin dolar vergi koyalım ve parayı yukarıda bahsettiğimiz dallarda eğitim alacak öğrencilere burs olarak verelim. Artan bir para olursa onu da geleceğin en büyük sektörlerinden biri olacağına kesin gözüyle bakılan temiz enerji sektöründe faaliyette bulunacak startup'lara aktarırız.

Amerika'ya daha fazla miktarda doğrudan yatırım çekerek yeni startup'ları finanse etmek için farklı teşvik paketleri çıkartmalıyız. Bu ise özel çıkar çevrelerinin kamu politikalarımız üzerindeki baskısını yok etmekle mümkün olabilir. Peki ama nasıl? Sistemi şoka uğratarak! Bu

şok piyasadan, tabiat anadan veya siyasi yelpazenin ortalarından bir yerinden gelebilir. Biz bunun siyasetten geleceğine inananlarıdır.

xxx

Amerika'daki iki büyük siyasi parti, ülkenin ciddi sorunlarına doğru dürüst bir çözüm üretmiyor. Demokratlara göre “devlet”, Amerika'nın sorunlarının tümünün çözümü. Cumhuriyetçiler ise bu sıkıntıların kaynağının “devlet” olduğu görüşünde. Bu kutuplaşmadan, tıkanıklıktan çözüm çıkmıyor. Diyeceksiniz ki, bir ülkede yatırım yapılacaksa orada siyasi istikrar aranır. Amerikan siyasetindeki öngörülebilirlik ve istikrarın büyük bir artı olduğu doğrudur ama bu iki unsur artık bir handikap haline gelmiştir. Gerileyişi durdurmak için belli bir istikrarsızlığa ihtiyaç var şimdilerde. Gelişmekte olan bazı ülkelerin zıvanasından çıkmış ekonomilerini düze çıkarmak için keskin ve anî ekonomik politika değişikliklerine Şok Tedavisi diyoruz. Bizim de buna ihtiyacımız var ama ekonomi alanında değil, siyaset alanında.

Amerika, “Radikal Merkez” olarak adlandırılabilir bir siyasete ihtiyaç duyuyor. Demokrat ve Cumhuriyetçilerin savunduğu ilkelerden hatırı sayılır bir mesafede duran merkezci bir siyasete. Bundan, herkesin nabzına göre şerbet veren, herkesle dost olmaya çalışan renksiz bir ılımlılığı kastetmiyoruz. Demokrat ve Cumhuriyetçilerin artık statik hâle gelmiş politikalarından uzaklaşarak merkeze oturmak, kendi içinde yeteri kadar radikal bir duruştur zaten. Statik hâle gelmişlik anlamında şöyle bir örnek verilebilir: Cumhuriyetçiler, gelişimin motoru olarak gördükleri özel sektörü ürkütmek için Amerikalılara vergilerinin asla yükselmeyeceği güvencesini verirken, Demokratlar da söz verilmiş ya da edinilmiş haklardan asla geriye dönüş olmayacağı sözünü veriyorlar. İdeolojik ve yapısal engellerin üstesinden gelmenin tek yolu üçüncü bir partinin ya da bağımsız bir adayın ortaya çıkmasıdır.

ABD siyasi geçmişinde, üçüncü parti adaylarının herhangi biri göreve seçilememiştir. Dolayısıyla yaptığımızın tuhaf bir öneri olduğunun bilincindeyiz. Bir kere, her eyaletin kendi seçim yasaları vardır ve eyalet meclislerindeki Demokrat ve Cumhuriyetçiler, bu yasaları başka bir partinin yarışa dahil olmasını iyiden iyiye zorlaştıracak biçimde kaleme almışlardır. Ayrıca, bağımsız veya üçüncü parti adaylarının seçim kampanyalarını destekleyecek bağışçı bulmaları da çok müşküldür. Buna karşın geçmişte, söz konusu partileri bir nebze olsun zorlayan bağımsızlar olmuştur. Örneğin 1992'de seçime kendi kişisel servetini kullanarak katılan Ross Perrot, G. W. Bush'un % 37,5, Clinton'un % 43 aldığı yarışta, % 18,9 oranında oy alabilmişti. Ana mesajı ise, o zamanlar bugüne oranla çok daha mütevazî olan bütçe açıklarının yarattığı tehlikelere dikkat çekmekti. Rakipleri, onun destek gören önerilerinden yararlanarak kendilerine bir ayar verdiler. Bundan da Amerika fayda sağladı. Bu açıdan bakıldığında, alternatif adaya verilecek oylar kesinlikle heba olmuş sayılamaz ve ulusal siyasetin yönünü değiştirmek için etkili bir araç olabilir. Bizim savunduğumuz strateji de budur.

Unutulmamalıdır ki, ABD siyasetinde yaşanan aşırı kutuplaşma, seçmen kitlesinin tamamını temsil etme anlamında ciddi bir aşınma meydana getirdi. Merkezdeki seçmenlerin (bir bakıma “pes etmeyecek kadar aptal” kesim) oranı giderek arttı ve artmaya devam ediyor. Ekim 2010’da PEW adlı bir kuruluşun yaptığı ankette Demokrat olduğunu söyleyenlerin oranı % 31, Cumhuriyetçi olanların oranı % 29, iki partinin de kendilerini temsil etmediğini ve bu bakımdan kendilerini bağımsız olarak tanımlayanların oranı ise % 37 çıktı. Yani aslında üçüncü bir parti var ama kurumsal bir varlığa ve lidere sahip değil.

Amerikalıların çoğu zaten siyasete pek ilgi göstermez. İlginin zirve yaptığı başkanlık seçimi dönemlerinde, Amerika’nın dört önemli meselesi hakkında halkı aydınlatan, yönlendiren ciddi ve güçlü bir liderin statükoyu sarsabileceğini düşünüyoruz. O dört mesele şunlardır: Küreselleşme, IT devrimi, bütçe açıkları ve borçlar, enerji ve çevre. Aday, hiper bağlantılı bu dünyada, internette yararlanarak çözüm önerilerini görece az bir maliyetle geniş bir kesime duyurabilir aynı yolla, Obama’nın 2008’de yaptığı gibi, bu kesimin yapacağı küçük küçük bağışların toplamından elde edeceği gelire kampanyasına hatırı sayılır bir finansman sağlayabilir.

Üçüncü bir partinin matematiksel olarak fazla bir şansı olmadığını biz de biliyoruz. Ama dürüst, inandırıcı ve örnek bir aday bulunduğu, Demokrat ve Cumhuriyetçilerin benzer şekilde davranmaya mecbur kalacağını da biliyoruz. Böyle bir aday için iki şey söyleyebiliriz; birincisi, seçimi kazanamayacaktır. İkincisi, uzun vadede seçimi kazanan adaya kıyasla Amerikan tarihinin seyri üzerinde büyük ihtimalle daha fazla etki yapacaktır.

xxx

Ulusal meselelerimizin bugünkü kadar karmaşık ve uzun vadeli olduğu bir dönem tarihte hiç yaşanmamıştır. Zamanımızın en belirgin özelliği, terör tehdidi, ekonomideki durgunluk veya iklim değişikliği değildir. Gözümüzün önündeki problemler birer krize dönüşmeden önce, etkili ve kapsamlı bir çözüm arayışı süreci başlatmamızdır.

Amerika zayıflarsa, sorunlarını çözemezse, fakirleşir ve özgüvenini kaybederse, dünyada kargaşa ve yoksulluk artar, idare mekanizmaları zayıflar. Başarılı bir geleceğin şartı, tarihimizde yer alan ve ülkeyi geçmişte başarılı kılmış özelliklere yaslanmak, Amerika’yı yeniden keşfetmektir. Yaşadığımız dünyayı anlamak ve zamanın koşullarına uyum sağlamak için o meşhur beş bacaklı formülü (eğitim, altyapı, göçmenlik, Ar Ge ve yasal düzenlemeler) güncelleyeceğiz, bunun başka yolu yok!